Taide- ja kulttuuriviraston lausunto sivistysvaliokunnalle – Valtioneuvoston maaseutupoliittinen selonteko

Taide- ja kulttuurivirasto (jäljempänä Kuvi) kiittää mahdollisuudesta lausua maaseutupoliittisesta selonteosta sivistysvaliokunnalle. Kuvi kiittää selonteon laatijoita siitä, että lausuntokierroksella antamiamme näkökulmia on huomioitu valtioneuvoston maaseutupoliittisen selonteon lopullisessa versiossa; selontekoon on muun muassa lisätty oma kulttuuripalveluja käsittelevä osio, kulttuuriperinnön merkitystä on kuvattu aiempaa laajemmin ja luovien alojen rooli maaseudun elinkeinorakenteessa tunnistetaan selvästi paremmin kuin lausuntokierroksen luonnoksessa. Myös taide ja taiteilijat on huomioitu sekä yhteisöllisyyttä, hyvinvointia ja henkistä kriisinsietokykyä tukevina että alueellisina veto- ja pitovoimatekijöinä.

Näemme nämä lisäykset merkkinä siitä, että kulttuurin, taiteen ja luovien alojen rooli maaseutupolitiikassa tunnistetaan aiempaa paremmin.

Rahoituksen merkitys

Kuvi kiittää siitä, että maaseutupoliittinen selonteko tunnistaa taide- ja kulttuurikentälle kohdennetun rahoituksen tarpeen ja nostaa esiin Taiteen edistämiskeskuksen ja maa- ja metsätalousministeriön poikkihallinnollisessa yhteistyössä toteuttaman ns. HAMA-rahoituksen (2022–2023) harvaan asutun maaseudun kulttuuritoimintaan. HAMA-rahoituksella oli selkeä positiivinen vaikutus maaseudun kulttuuri- ja taidetoimijoiden toimintaedellytyksiin sekä yleisöjen saavutettavuuteen-.

Maa- ja metsätalousministeriön tilaamassa arviointiraportissa (MMM 2024:3) esitetään suositus, jonka mukaan maaseudun kulttuurirahoitukselle tulisi jatkossakin kohdentaa rahoitusta valtion varoista olemassa olevien rahoituskanavien kautta, jotta toiminnan jatkuvuus voidaan turvata. Esimerkiksi nykyisen ohjelmakauden EU:n rakennerahasto-ohjelman sisäiset rahoitussiirrot uusille puolustuspainotteisille erityistavoitteille vähentävät muiden teemojen käytettävissä olevaa rahoitusta. Muuttuvassa ohjelmarahoitustilanteessa korostuu tarve varmistaa kulttuuritoimijoille vakaat ja saavutettavat kansalliset rahoituskanavat maaseudun toimijoiden tueksi.

Kulttuuri vetovoiman lähteenä ja identiteettitekijänä

Selonteossa esitetty maaseutupolitiikan määritelmä korostaa ihmislähtöisyyttä, hyvinvointia, sujuvaa arkea sekä yhteisöllisiä ja osallistavia toimintaympäristöjä. Tutkimustieto osoittaa, että maaseudun veto- ja pitovoima rakentuu pitkälti kuulumisen kokemuksesta ja kiinnittymisestä paikalliskulttuuriin, kulttuuriperintöön, yhteisöihin ja arvoihin. Paikallinen kulttuuriperintö sekä kulttuuri- ja kirjastopalvelut vahvistavat näitä juurtumisen muotoja, edistävät monipaikkaisuutta ja vaikuttavat merkittävästi eri väestöryhmien – kuten nuorten, naisten, maahanmuuttajien, eläkeläisten ja paluumuuttajien – päätöksiin jäädä, palata tai muuttaa maaseudulle.

Maaseudun moninaistumisen ja väestörakenteen muutosten näkökulmasta kulttuuri ja taide ovat keskeisiä välineitä, joilla voidaan tukea eri-ikäisten ja erilaisista taustoista tulevien asukkaiden osallisuutta, kohtaamisia ja paikalliseen yhteisöön kiinnittymistä. Selonteon tilannekuvan mukaan

kulttuuripalvelujen saatavuus koetaan kuitenkin monin paikoin riittämättömäksi, ja puutteet kulttuuritarjonnassa korostuvat erityisesti naisten keskuudessa (s. 37–40).

Selonteko tunnistaa kulttuurin roolin henkisen kriisinkestävyyden ja yhteisöllisen resilienssin vahvistajana. Havaintoa tukee myös tuore yhteiskunnan turvallisuusstrategia (VN 2025:1), jossa korostetaan kulttuuripalveluiden turvaamista kriisitilanteissa koko maassa. Maaseudulla kulttuurilaitoksia ja -instituutioita korvaavat paikalliset järjestö- ja vapaaehtoistoimijat, joiden työ tukee sosiaalista yhteenkuuluvuutta ja identiteettiä sekä auttaa eri väestöryhmien tavoittamisessa erityisesti haavoittuvilla alueilla. Tämä korostaa toiminnan merkitystä myös kokonaisturvallisuuden ja henkisen varautumisen näkökulmasta keskeisenä voimavarana (s. 52).

Kulttuuri ja taide ovat olennaisesti osa niitä edellytyksiä, joita maaseudulla tulee vahvistaa. Myös tuoreessa kulttuuripoliittisessa selonteossa ja sen toimeenpanosuunnitelmassa korostetaan taide- ja kulttuuripalveluiden saatavuutta ja saavutettavuutta, erikseen mainiten lapset ja nuoret (VN 2024:55). Kulttuuri- ja taidepalvelut osaltaan mahdollistavat asuinpaikan, jonne asukkaat juurtuvat, jossa he viihtyvät ja jossa he voivat toimia yhteisön täysivaltaisina jäseninä.

Visiotarkastelu

Selonteon visio kuvaa maaseutua turvallisena ja toiveikkaana toimintaympäristönä, jossa ihmisillä on edellytykset hyvään arkeen ja myönteiseen tulevaisuuteen. Kulttuurin ja taiteen näkyvämpi integroiminen visioon olisi kuitenkin ollut perusteltua, sillä selonteon luoma maaseudun tulevaisuuskuva ei tällä hetkellä kata henkistä hyvinvointia, identiteettiä ja yhteenkuuluvuuden ulottuvuutta.

Maaseudun moninaistuminen ja väestörakenteen muutokset lisäävät tarvetta kulttuurisille ja taiteellisille ympäristöille, jotka tarjoavat tilaa ja mahdollisuuksia kohtaamisille, omaleimaisuudelle ja luovuudelle. Nämä ovat keskeisiä edellytyksiä osallisuuden ja yhteisöjen rakentumiselle (s. 101).

Yhteenveto

Selonteko ottaa askeleen oikeaan suuntaan kulttuurin ja taiteen huomioimisessa. Jotta maaseutuvision tavoitteet voivat toteutua, on välttämätöntä, että kulttuurin eri merkitykset ja mahdollisuudet huomioidaan myös tulevassa toimeenpanosuunnitelmassa.

Kulttuurityöllä on maaseudun elinvoiman lisäämisen ohella merkittävä rooli yhteiskunnallisen vakauden, eri väestöryhmien tavoitettavuuden, yhteiskunnan toimintakyvyn alueellisen säilymisen sekä yhteenkuuluvuuden tunteen edistämisessä. Virasto korostaa poikkihallinnollisen rahoituksen ja kehittämistyön merkitystä maaseutupoliittisen selonteon toimeenpanossa.

Sivistysvaliokunta on aiemmin (SiVM 5/2025) korostanut elinvoimakeskusten ja taidehallinnon viranomaisyhteistyön merkitystä luovien alojen, taiteen ja kulttuurin kehittämistyössä alueellisesti. Selonteon toimeenpanossa voitaisiin hyödyntää näitä uusia yhteistyörakenteita maaseutupoliittisten haasteiden ratkaisemisessa.